

„A természetvédelmi kezelések elvátható legjobb gyakorlatának megvalósítása”

című műhelymunka összefoglaló kötete

Magyar Madártani Egyesület Természetvédelmi Tanácsadó Szolgálat
Királyrét, 2007.

**„A természetvédelmi kezelések
elvátható legjobb gyakorlatának megvalósítása”**

MŰHELYMUNKA ÖSSZEFOGLALÓ

TARTALOM

<i>MEGHÍVÓ</i>	3
<i>RÉSZTVEVŐK ELÉRHETŐSÉGEI</i>	5
<i>A MŰHELYMUNKÁN KIDOLGOZOTT TÉMAKÖRÖK EMLÉKEZTETŐI</i>	6
1. TÉMAKÖR: Kezelés és monitorozás	7
2. TÉMAKÖR: Vizes élőhelyek kezelésének gyakorlata	9
3. TÉMAKÖR: Kutatás és tudásgazdálkodás	11
4. TÉMAKÖR: Alulhasználat és túlhasználat	12
5. TÉMAKÖR: Égetés	14
6. TÉMAKÖR: Érintettek, érdekelték	15
7. TÉMAKÖR: Élőhelyek kezelése	16
8. TÉMAKÖR: Hagyományos / ideális kezelés	18
9. TÉMAKÖR: Biomassza és kezelés	19
10. TÉMAKÖR: Természetvédelmi kezelés finanszírozása	21
<i>A MŰHELYMUNKA ÉRTÉKELÉSE</i>	24

2007. február 16-17.
Királyrét

MEGHÍVÓ

Tisztelt Címzett, Kedves Kollega!

Mint korábban értesítettük, az MME Természetvédelmi Tanácsadó Szolgálat (TTSz) a „Pannon gyepek élőhelykezelése Magyarországon” című LIFE-Nature projekthez kapcsolódóan műhelymunkát szervez

„A természetvédelmi kezelések elvátható legjobb gyakorlatának megvalósítása” témakörben.

A „**legjobb elvárható gyakorlat**” kifejezése alatt értjük itt - tág értelemben véve - a kezelés megvalósulásához vezető teljes folyamatot. Nyilvánvalóan fontos, hogy a tervezéskor ne csak szakmai (ökológiai, természetvédelmi biológiai, stb.) szempontok érvényesüljenek. A TTSz azt az álláspontot képviseli, hogy a területkezelés sikerének egyik fontos kritériuma a hosszú távú fenntarthatóság, beleértve azt, hogy a helyi gazdálkodó érdekeltté és partnerré tehető-e, és a térség közössége integrálja-e azt életébe, értékrendjébe, szemléletébe. Ehhez egyre nélkülözhetetlenebb a helyi földhasználók és a természetvédelem erőteljesebb együttműködése. Álláspontunk szerint ennek fejlesztéséhez a kezelésekkal foglalkozó szakemberek közös gondolkodásra épülő aktív együttműködésére is szükség van. Az együttműködés elősegítésének szándékával indítjuk műhelymunkánkat, amely egy hosszabb távú kezdeményezés része.

A kérdéskör jellegéből adódóan rendkívül összetett, szerteágazó. Néhány a témakörben rendszeresen felmerülő kérdés:

Mi a kezelések hosszú távú célja? Hogyan születnek a kezelési célok? Hogyan járjunk el egy konkrét esetben? Milyen szakmai tapasztalatokra építhetünk? Mi az egyes területhasználók, tulajdonosok, civilek, kutatók szerepe a kezelési célok, a kezelési megoldások meghatározásában? Milyen kapcsolatot építünk ki a helyi földhasználókkal a legjobb eredmény elérésének céljából? Hogyan finanszírozhatók a kezelések hosszabb távon?

A szakértői műhelymunka szűk körű, meghívásos alapú. A meghívottak körének összeállításakor szempont volt, hogy a résztvevők többsége olyan természetvédelmi szakember legyen, aki a természetvédelmi kezelések rendszerének működéséről gyakorlati tapasztalattal rendelkezik, így munkája során a gyakorlatban szembesül a fenti kérdésekkel. Emellett gazdálkodók és a témában érdekelt kutatók közül is hívtunk néhány képviselőt. Törekedtünk arra is, hogy az ország különböző régiói, valamint a különböző szervezeti típusok is jól legyenek reprezentálva. Tájékoztatásul mellékeljük a meghívottak névsorát.

A műhelymunka műfaji sajátosságai:

- közös gondolkodásra épít
- 100%-os, aktív részvételt igényel
- nem tartalmaz tájékoztatási elemeket

A program elemei:

- felvezető
- problématerkép készítés
- szűkítés: mi az, amire a jelenlévők hatással lehetnek?
- tapasztalatsere
- konklúziók, szintézis, gyakorlati vonatkozások

A műhelymunkára történő „szellemi ráhangolódáshoz” – segítségként – összegyűjtöttünk szempontokat:

- Mi az az 5 legfontosabb kérdés, amire per pillanat választ szeretne kapni a kezelések szakmai kérdéseivel kapcsolatban?
- A kezelések tervezésével és megvalósításával kapcsolatban ismereteit milyen információ-forrásokat bevonva szokta bővíteni?
- Milyen konkrét eseteket ismer, ami jó példa arra, hogy a természetvédelmi kezelés sikeréhez hozzá járult a helyi földhasználóval, gazdálkodóval és/vagy közösséggel való előzetes egyeztetés, jó együttműködés, párbeszéd?
- Milyen konkrét eseteket ismer, ami jó példa arra, hogy a természetvédelmi kezelés kudarcát idézte elő a helyi gazdálkodóval és/vagy közösséggel való előzetes egyeztetés hiánya, a hiányzó információk, ismeretek, vagy a nem kellő mértékű együttműködés, párbeszéd?

PRAKTIKUS TUDNIVALÓK

Helyszín: Királyrét, DINPI Oktatóközpont

Kezdet: 2007. február 16. 8³⁰

Befejezés: 2007. február 17. 14⁰⁰ (14 órától záróebéd)

A műhelymunkán való részvételt, a szállást (csütörtök este, péntek este) és az étkezést (péntek: reggeli, ebéd, vacsora, szombat: reggeli, ebéd) a LIFE projekt finanszírozza.

A pénteki „korai” kezdés miatt péntek reggelre virradóan igény esetén szállást biztosítunk. Csütörtök estére vetítéssel egybekötött élménybeszámolót tervezünk egy érdekes külföldi útról (szervezés alatt).

Kérjük, szállás és étkezés igényét a mellékelt jelentkezési lapon jelezze, legkésőbb január 17-ig!

Kérjük, akkor is jelezen vissza számunkra, ha nem tud részt venni!

Budapest, 2007. január 23.

Tisztelettel: Szilvácsku Zsolt
MME, Természetvédelmi Tanácsadó Szolgálat
A „Pannon gyepék” LIFE-Nature projekt vezetője

RÉSZTVEVŐK ELÉRHETŐSÉGEI

Ambrus András	a_ambrus@yahoo.com	30/5206418
Balczó Anna	balczoa@dinpi.hu, balczoa@freemail.hu	30/663-46-27
Bartha Sándor	sanyi@botanika.hu	28/360-122
Boros Emil	borose@fibermail.hu	30/488-4569
Demeter László	demeterl@www.hnp.hu	30/239-5547
Ecsedi Zoltán	euroland@mail.datanet.hu	30/361-7773
Egyházy Ágoston	egyhazi.agoston@ttsz.hu	20/348-4740
Fülöp Gyula	fulop.gyula@ttsz.hu	30/914-80-53
Hudák Katalin	hudak@ecolinst.hu	46/508-699
Ilonczai Zoltán	ilonczai@bnp.kvvm.hu	30/349-5698
Margóczy Katalin	margoczy@bio.u-szeged.hu	62/544-000 (3114); 20/5438-242
Márkus András	markusa@ddnp.kvvm.hu	30/474-58-54
Máté András	matea@knp.hu	30/488-45-36
Molnár Attila	molnara@www.hnp.hu	52/422-406
Molnár Zsolt	molnar@botanika.hu	30/3994882
Óvári Miklós	zoldzala@zalaszam.hu	30/4910093
Papp Zsolt	pappzsi@freemail.hu	30/7487588
Parrag Tibor	parrag@ddnp.kvvm.hu	30/377-3425
Rév Szilvia	rev.szilvia@ttsz.hu	20/264-33-23
Sipos Katalin	siposk@dinpi.hu	30/663-4639
Szabó Balázs	szabo.balazs@ttsz.hu	30/969-27-81
Szigetvári Csaba	szcsaba@e-misszio.hu	20/512-3311
Szilvácsku Zsolt	szilvacsku.zsolt@ttsz.hu	30/959-31-14
Varjasy Katalin	varjasyk@freemail.hu	30/619-68-52
Vidra Tamás	tapiotk@monornet.hu	30/663 4650
Visnyovszki Tamás	xenovisnyu@freemail.hu	30/67-67-565
Viszló Levente	provertes@provertes.hu	70/330-3852
Karas László	laszlo.karas@dunakanyar.net	30/270-51-82

**A MŰHELYMUNKÁN KIDOLGOZOTT TÉMAKÖRÖK
EMLÉKEZTETŐI**

1. TÉMAKÖR: Kezelés és monitorozás

Felvetések: *Kezelések nyomonkövetése, monitoring! A kezeléseket megalapozó kutatások irányvonalai. Gyepkezelés monitoring esettanulmányok (főleg módszertan). A természetvédelmi kezelések országos léptékű, egységes monitoringja. Hogyan monitorozunk? (a siker kritériumai). Kevésféle kezelés-sokféle beteg → Mit kell tudni a gyepekről a kezelés előtt és alatt? A gyepgazdálkodás zoológiai vonatkozásai. A kezelés eredményeinek felmérése, értékelése, módszertan. Érték – ami a természetvédelmet szükségessé teszi.*

A cél

- A kezelési döntésekben segítségére legyen a kezelőnek

Szemponatok

- A monitoring időtartama
- Alapállapot felvétele
- Kezelési kísérletek indítása
- Fontos probléma az alapadatok hiánya (változatos helyzet: vannak földrajzilag, szakmailag fehér foltok)
- Botanikai monitoring (nem csak fajmonitoring, hanem struktúrakutatás is)
- Gerinctelenek monitoringja azért fontos, mert változatos reagálási készséggel rendelkeznek egyes fajcsoportjaik
- Az egységes módszertan szerinti monitorozás nagyon fontos lenne
- A vizsgált mintaterületek nagysága, a mintakvadrátok nagysága jó lenne, ha egységes lenne
- A Natura 2000 monitoring mintájára létre lehetne hozni a természetvédelmi kezelések monitoringját is
- Belső szakmai lobbik kellene ahhoz, hogy a stratégiai szintű monitorozási feladatokra alanyi szinten jusson mindig pénz
- Invazív fajokkal kapcsolatban sok kérdés felmerül, pl.:
 - Miért hagytuk megjelenni az egyes területeken?
 - A megjelenésükkor van egy érzékeny fázis, amely bizonyos területeken most jelenik meg.
 - Amikor meglátjuk az első növényt, akkor már sok esetben késő lehet.
 - Fel kell tudni ismerni azokat az élőhelyi változásokat, amelyek előbb-utóbb az invazív fajok megjelenéséhez vezetnek majd az adott területen. Ezekre célszerű monitorozó rendszert is kiépíteni a fontosabb élőhelyeken, területeken.
- A monitoringnak akár kezelési technikát váltó szerepe is lehet. Ebből a szempontból a legfontosabb monitorozandó kérdések a következők:
 - A kezelési időpontok
 - Kezelt/kezeletlen területek váltása, ideális aránya
 - Pufferzónák kijelölése és kezelése

- Állatsűrűség (legelő háziállat)
- Instabilitás kérdései
- Túlhasználat / alulhasználat kérdései
- A finanszírozás döntési kérdés, 3-4 millió Ft-ból meg tudnák oldani a nemzeti parkok évente, ha akarnák
- Gyűlnek értékes információk egyes nemzeti parkoknál és más kezelőknél
- A kezelési kísérletekkel kapcsolatos elvárás: ne legyenek irreverzibilisek
- A gyepesítések (és más robusztus beavatkozások) esetén nem kell a részletekbe menő felvételezés, hanem inkább funkcionális megközelítés kell!
- A Natura 2000 monitorozással kapcsolatban egy nagy kérdés az, hogy a Natura site-oknak a védett területeken kívül eső részével mi lesz, azokat ki és hogyan fogja majd monitorozni?
- Hogyan lehet fenntartani egy nem védett Natura 2000 területet fenntartható módon,
- A hagyományból, kultúrából mi az, ami átvehető a mindennapi gazdálkodásba? Ezeket a régi módszereket célirányosan kellene monitorozni az ökológia szemszögéből!

2. TÉMAKÖR: Vizes élőhelyek kezelésének gyakorlata

Felvetések: *Mezofil gyepek kezelése. Vizes gyepek kezelése. Vízvisszatartás ösztönzése. Vizes élőhelyek kezelése.*

A „vókonya story”

lásd: <http://www.hortobagyte.hu/06-life-h.html>

1. Vízvisszatartás

- Vízyűjtő és tájrehabilitációs programok integrálása
- Horizontális szempontok, vízgyűjtő gazdálkodási tervek

2. Vizes gyepek kezelése

- Két fő kategória: szikes gyepek és nem szikes gyepek
- Gyomosodás, invazív fajok problémái

3. Mezofil gyepek kezelése

- Gyomosodás
- Kezelés elmaradása

Ok – okozat – beavatkozás

1. Szikes gyepek

- Talajvízszint csökkenése
- Klímaváltozás
- Tájhasználat megváltozása
- Tápanyag kiülepedés a csapadékkal és a levegőből
- Kiszáradás, kiszáritás
- Gyomosodás
- N-kedvelő fajok
- Tájidegen fajok
- Felaprózódás
- Az ökológiai jelleg megváltozása
- A pannon, unikális élőhelyek, fajok eltűnése és csökkenése

OKOK

OKOZATOK

- Vízvisszatartás
- Tájléptékű vízgazdálkodás (integrált vízgyűjtő gazdálkodás)
- Ökológiailag fenntartható magas szintű legeltetés
- Gyeprehabilitáció
- Tájidegen fajok kezelése (irtása)
- Gyomfajok kezelése (visszaszorítása, irtása)

Egyéb gondolatok

- A (gyakorlatorientált) kutatások kezdeményezése
- Monitoring rendszerek
- Adatbázisok

3. TÉMAKÖR: Kutatás és tudásgazdálkodás

Felvetések: *Kutatás lefordítása kezelésre; Eltérő igényű komponensek/fajok fenntartása egyszerre; Kezelés hatásos irányítása; Szakmaközi párbeszéd (kiktől tanulni és hogyan?); Kezelési módszertan; Természetvédelmi szakmán belüli tudáscsere, információ áramlási praktikák; A kezelési tudás / tapasztalatok strukturált átadása; Hozzáférhető információk; NP szemléletváltás aktív természetvédelmi irányban, személyzeti politika*

- Tudásbázis építés: Esettanulmányok összegyűjtésének és közkinccsé tételének hatékony módja lenne, ha egy szűk csapat, diktafonnal felszerelve személyesen meginterjúvolna tapasztalt természetvédelmi kezelőket. A témák lehetnek élőhely és fajcentrikusak, vagy mindkettő egyszerre. Ennek során feltérképeződnének olyan szakmai konfliktusok megoldási lehetőségei is, mint például különböző fajoknak különböző kezelési igényei. Érdemes lesz összeszedni azokat a kérdéseket, amiket mindenképpen érdemes feltennie. Az összegyűjtött információk rögzítése, strukturálása: Noha a rögzített tapasztalatok mögött nyilván sok lesz a kérdőjel, mégis szükséges kényszer az írásos dokumentáció, túllépve a kételyeken. Gondot jelenthet, hogy az esetek többsége sokváltozós az összetett biológiai rendszerek és a változatos körülmények miatt, így az egyes esettanulmányok használhatósága más eseteknél korlátozott. Ideális lenne, ha az esettanulmány megjelenne szövegesen és mellette meta-adatbázisba rendezve a legfontosabb adatok (kezelés típusa, módja, időtartama, célja, stb.)
- Irányelvek a füves élőhelyek kezeléséhez... könyv újbóli, átdolgozott kiadásának megjelentetése
- Kutatási eredmények (beleértve a tapasztalati dokumentumokat is) lefordítása, és beépítése a kezelési tervekbe, s ezeken keresztül a bérleti szerződésekbe, vagy közvetlenül a bérleti szerződésekbe.
- Ideális lenne a védett területeken értelemszerűen hrsz összevonásokat végezni. A száraz buckatetőket kivonni az erdő művelési ágból.
- A kutatási jelentések adatbázisba vitele (ANPI – BIOTIKA)
- Fórumok, workshop-ok szervezése, ahol célzottan a kezelési tapasztalatok átadása folyik
- Kezelés hatékony irányítása: gond, hogy nincs mintánk (mert például külföldön nincs hasonló helyzet, hogy nemzeti parki vagyongazdálkodású terület ilyen nagy arányban agrár hasznosítású lenne)
- Háttérintézmény kialakítása projektszemlélettel (?)

4. TÉMAKÖR: Alulhasználat és túlhasználat

Felvetések: *kihasználatlanság kezelése; felhagyott gyepek kezelése; Legelés és kaszálás mozaikossága vs. gazdálkodás; mozaikos szerkezet fenntartása üzemszinten; legeltetés és túllegeltetés; „túllegeltetés”; Mikor túllegeltetés a túllegeltetés?; homoki gyepek (árvalányhajás) legeltetése a Duna-Tisza közén; kaszálási időpont, kaszálási gyakoriság; kaszálás; legeltetés; gazdaságossá tétel vagy támogatás*

Mikor tekinthető a kaszálás túlhasználatnak?

A kaszálás mindenképp homogenizál, tehát potenciálisan túlhasználat felé visz. De nem mindegy a módszer és a terület. A dobkasza például már eleve túlhasználatnak tekinthető. (A kormos csátét például el is pusztítja). Nem mindegy, mikor viszik el a szénát, vagy milyen gyorsan halad a kasza végig a területen. Az állatok szempontjából túlhasználat lehet, ha például a virágzási időben és mozaikosság nélkül kaszálnak. Befolyásolja a túlhasználatot az is, hogy évente hányszor történik a kaszálás, és járul-e hozzá sarjülegeltetés. Ugyanis a sarjülegeltetés tompítja a kaszálás homogenizáló hatását.

Általános megállapítások

Kijelenthetjük: nincs optimális állapota, így nincs optimális kezelése sem egy területnek. Csak nagy léptékben, tág értelemben. A mi kontinentális klímánkban, diverz talajviszonyaink között nehezebb megmondani az optimális kezelést, mint például a kiegyenlített atlantikus területeken.

Jó az alulhasználat és a túlhasználat rotáltatása a tájban, vagyis időben és térben az alulhasználat és a túlhasználat egyvelege a kedvező. Ehhez táji léptékű gondolkodás szükséges (persze nem minden tájegység, kistáj alkalmas erre...)

Vannak olyan élőhelytípusok vagy konkrét helyek, amelyek egy egyszeri túlhasználat/alulhasználat miatt is irreverzibilisen átalakulnak, vannak tágabb tűrőképességű helyek, amelyek jól regenerálódnak az alul/túlhasználat után. Általános példák: reverzibilisek a szikes gyepek, kivéve néhány esetet, például a padkás szikes marhával való legeltetése. Általában irreverzibilisek a fajgazdag löszgyepek. Kérdés persze, hol „csap át” a folyamat, vagyis mekkora az az alul/túlhasználati mérték, ami után már valami „hozza az irreverzibilitást”, illetve egy adott ponton túl reverzibilisnek mondott területek is „átcsaphatnak” irreverzibilisbe. Nem lehet mérnöki receptet írni.

Ez a reverzibilitásos megközelítés sok esetben jó sémának bizonyul döntési helyzetekben. Például egy fajgazdag löszgyepek nem hagyok elavárosodni csak azért, hogy megvédjek néhány ott fészkelő védett madárfajt a kaszálástól, stb. Másrészt viszont ez a séma nem általánosítható, fontosabb a helyi tudás, az évtizedes tapasztalat.

Általánosságban megállapítható, hogy minél kisebb egy terület, annál kényesebb, hogyan kezeljük.

Közbevetőleg: a birkalegelés a valódi lápréteknek (nem a mocsárréteknek!) rossz, irreverzibilis folyamatokat indít el.

Hány féle élőlény csoport szükségleteit kell figyelembe venni?

Ki kellene alakítani egy optimális gyakorlatot. Ez ideálisan az lenne, ami figyelembe veszi az edényes növényeket, a védett gerincteleneket (ez 1 ha-on becslésünk szerint átlagban kb. 20-30 állatfajt jelent (?)) és a gerinceseket. (Egyes esetekben viszont lehet kifejezetten zászlóshajó fajokra célirányosan kezelni). Ez nem érvényes nagy kiterjedésű, összefüggő

területekre, például a Hortobágyra. Ott nagyvonalúak lehetünk. A nagy része (70-80%) reverzibilis. Egyes részeit például nyugodtan túlhasználhatjuk, a széki csér kedvéért.

A reverzibilitás kérdése eltérhet botanikai és zoológiai szempontból is.

Minél nagyobb területe van egy gazdálkodónak, annál könnyebb rávenni a mozaikosságra és az „extenzivitásra”. (Közbevetőleg: Szikes gyepen például 100-200 hektár adja a minimális megélhetést. ÉTT-n ez lecsökken 70 hektárra). Mozaikos tájban (pl. Kiskunság), ahol egy gazdálkodó földjére többféle élőhely típus esik, lehet időben diverzifikálni, mikor és hol legeltessen (minimum 150 ha esetén). Meg lehet egyezni ilyenben például védett területen, vagy akkora programba belépett gazdálkodónál, akkora szakellenőrként. Partneri viszonyt kell kialakítani, és meghozni a szükséges és lehetséges kompromisszumokat (pl. nem szentély esetén).

Felhagyott gyepkezelésének kérdése: lehet-e úgy, hogy ne fizessünk rá? Jogilag sokszor nem is felhagyottak („látens felhagyottság”).

Az alulhasználat negatív következményei (amin keresztül megnyilvánul): avarosodás, szukcesszió, inváziósok.

Összegezve, alulhasználatnak vagy túlhasználatnak tekinthetjük azokat a folyamatokat, amelyek irreverzibilis folyamatokhoz vezetnek valamely élőlénycsoport vagy az egész élőhely szempontjából.

5. TÉMAKÖR: Égetés

Felvetések: *Kezelés=? - gyógyít? - mesterségesen életben tart? ; Népi tudás haszna és veszélye. Hagyományos, ősi kezelés vs. mai kezelés. Van-e alternatívája a hagyományos tájhasz-nálatnak? Hagyományos gazdálkodási módok szerepe, kiemelt tekintettel a szórványgyümölcsösökre. Botanikai, zoológiai szakma véleménye a kezelésről; ideális kezelés. Mennyire hozzáférhető a régi (népi) tapasztalat? Ha csak tudós végez természetvédelmi kezelést? Ha csak gazdálkodó? Tájéörténeti alapú kezelés*

Negatív hatás:

- rossz időzítés
- túl erős szél
- méret
- akácodosás

Speciálisan negatív hatás: kezeletlen dombvidéki gyepekben

Pozitív hatás:

- alul-használat és kezeletlenség esetén gyakran nincs más pozitív hatású kezelés

Jogilag elismert negatív hatás van:

- légszennyezés
- katasztrófa-védelmi veszély

A biológusok nem ismerték és nem ismerték el.

Minél hamarabb, annál jobb elve, ha már késés van, előkezelés kell.

Rovarok: a hatás a kitelelő stratégiától függ; talajon vagy kórón telelő fajok különösen veszélyeztetettek.

Kaszáláshoz képest nehezen szabályozható; a kaszálás könnyen szabályozható, viszont taposás is van.

Egyik a másikat nem helyettesíti, nem lehet csak az egyiket alkalmazni.

Minisztériumi szinten kellene változtatást kezdeményezni.

Javasolt átvenni: USA Fish and Wildlife Service, valamint a szövetségi jogi szabályozást

Valószínű, hogy sok faj számára a tűz az ideális kezelés, ezek a homoki, sziki fajok.

KÁOSZ!!! Kiszámíthatatlanabb hatás a többi kezelésnél? Ha beválik, vegetáció fajgazdagsága.

6. TÉMAKÖR: Érintettek, érdekeltek

Szerepek a kezelésben

Gazdálkodók bevonása a kezelések helyes gyakorlatába
Különböző területhasználó érdekcsoportok közötti párbeszéd, érdekcsoportok bevonása
Gyepgazdálkodás célja, állat, energia

Tv-i és gazdálkodási optimális állapotok közelítése. Ennek konzultációja.

1. Kezelés tervezése

1.1. Feladatok: Állapotfelmérés, Célkitűzések
Főszereplő a természetvédő
Különböző hatóságok pl. vízügy, erdészet stb.

1.2. Feladat: Kezelés módjának meghatározása
Természetvédő és a gazdálkodó együtt

1.3. Feladat: Folyamatterv
Természetvédő és a gazdálkodó együtt

2. Kezelés megvalósítása
Gazdálkodó főként

3. Kezelés értékelése
Elsősorban természetvédelem, de a gazdálkodó is.

Mik a társadalmi feltételei a kezelésnek?

- Alapvető feltétel, hogy legyen gazdálkodó a területen
- Megélhetést biztosítson
- Emberek igényei (támogatások: mit akarunk? Mit lehet?)
- Támogatások nélkül szinte elképzelhetetlen a kezelés (gazdálkodás)
- Támogatással sem biztos, gyeppek földalapú támogatása
- Természetvédelem és a gazdálkodók kapcsolata
 - Gazda és gazda közötti motiváció (kezdő gazdáknál is)
 - Bevétel
 - Külső társadalmi megbecsülés helyi szinten is

Hozzáférhető legyen

Vonzó legyen

Termékfejlesztés: term. érték, min. áru (sajt, hús)

A területek vagyonkezelői jogának rendezéséről: kié legyen a vagyonkezelés, tulajdon, használat?

7. TÉMAKÖR: Élőhelyek kezelése

Irtás rétek tisztások problémái

Fajkészlet fenntartása kezelés nélkül lehetséges-e, de hogyan?
Erdőművelési mód változik

Félszáraz gyeptípusok problémaköre

Milyen gyepekre gondolt dombvidéki, mezofil gyepek?

Kezelés nagyobb (táji léptékben)

Tájtörténeti háttér

A sokféleség lehető legjobb megtartása térben és időben

Regenerálódó foltok mozaikja

ÁNÉR típusonként irányelvek, útmutatók

Társadalmi szempontból érték-e?

Szántóföldi gyeprekonstrukció

Igény: vetőmag: előállítás
 Megfelelő keverékek
 Technológia
 Mennyiség
 Potenciális vegetáció
 Domináns vegetáció

Természetvédelmi és gazdasági tapasztalatok megosztása

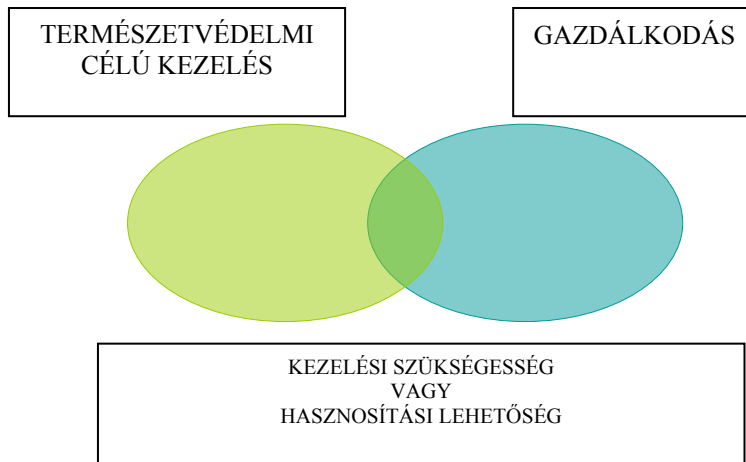
Példák, tapasztalatok gyűjtése és megosztása

Szikes gyepek kezelési lehetőségei

Melyik szikesre gondolt?

Miért kell kezelni? Mi van, ha nem kezeljük?

Hidrológiai viszonyok fenntartása és legeltetés.

8. TÉMAKÖR: Hagományos / ideális kezelés

Felvetések: *Kezelés=? - gyógyít? - mesterségesen életben tart? ; Népi tudás haszna és veszélye. Hagományos, ősi kezelés vs. mai kezelés. Van-e alternatívája a hagyományos tájhasználatnak? Hagományos gazdálkodási módok szerepe, kiemelt tekintettel a szórványgyümölcsösökre. Botanikai, zoológiai szakma véleménye a kezelésről; ideális kezelés. Mennyire hozzáférhető a régi (népi) tapasztalat? Ha csak tudós végez természetvédelmi kezelést? Ha csak gazdálkodó? Tájéörténeti alapú kezelés*

Hagyományos gazdálkodás: lokális önellátás

- diverz tájhasználati mód (valamiféle homogenizálás)
- előrelátó használat

A tudás megszerzésének lehetséges forrásai:

- irodalmi források
- személyes találkozás

A táji feltételek sokszor nagyon megváltoztak, nem is lehetne a régi módon gazdálkodni.

Mit, hogyan veszünk át a régi tudásból?

- bizonyos esetekben egy az egyben kellene visszahozni a régi gazdálkodási formát
- az ország eltérő adottságú területein, eltérő módon
- a Nemzeti Parkoknak kellene felvállalni valamiféle integrátor szerepet és segíteni a gazdálkodókat a gazdálkodásban; a régi, még megtalálható öregek segítségével
- NP bérleti szerződéseken keresztül

9. TÉMAKÖR: Biomassza és kezelés

Felvetések: „Biomassza hasznosítás”, „Hogy kezeljük a lápréti sás-szénát?”. „Gyepkezelés állattartótelep birtokosaként? Zöld betakarítás késői időpontban, kármentés”

Javaslatok:

Országos probléma → változatos adottságok – különböző problémák – eltérő megoldások

Mozaikosan jelentkező probléma – lehetőség (országos és térségi szinten)

Fűtermés kaszálásánál jelentkező biomassza → kaszálási időpont, betakarítás módja, gépei
Cserjeirtásnál jelentkező biomassza → időpont, irtás módja, gépei

Természetvédelmi szempontok előtérben (mindig? – részben?) → bevétel szempontja félreviheti!

Tv-i kezelésnél keletkező biomassza nem főtermék, **de** forintosítható melléktermék → BEVÉTEL!

Van-e elég tudás az ilyen biomasszák megfelelő hasznosításához? → nincs/kevés (szétszórva, nem megosztható, nem közös tudásbázisban)

ami tudás van: megosztása → ki + kivel + milyen célból + hogyan

ami tudás nincs: kutatás → állami természetvédelem (NPI) szerepe ebben?

NPI szerepe lehet:

- ✓ példát mutat saját háza táján → melyik? mekkorában? hol?
- ✓ bemutatás → (előzővel együtt) bővülő körben, NGO-kkal, gazdálkodókkal közösen
- ✓ igényt generál → melyik? mekkorában? hol?
- ✓ közös megvalósítás → önkormányzattal, cégekkel, lakossággal (pl. szociális ellátásban fűtőanyag a helyi lakosságnak!)
- ✓ potenciális területek, hatásterületek meghatározása (mozaikosság, zónásítás)

Rendszer szintű kezelés a jó megoldás → **Energia-kör!** → Helyi egyéb megújuló energiaforrások felhasználása a körfolyamatban, egymásra épülő helyi **Zöld-energiák** összekapcsolása (kiszvízi, biogáz, nap, szél)!

Fontos szempont a szállítási igény → távolság (térfogat, víz szállatása) → helyi körforgásban, minél kevesebbet kelljen manipulálni és szállítani az alapanyagot!

Legjobb megoldás: **Legeltetés!** **De** ez nem mindenhol és mindenkor megvalósítható, főként hosszú távon öfenntartóan, netán még gazdaságosan is!

Elvénült fű, fásszárúak: késői kaszálás előírása agrár-környezetgazdálkodási célprogramokban, kezelési tervekben → egyre növekvő arányban fog képződni! Elsősorban ezzel kell kezdeni, másodsorban a meglévő mezőgazdasági melléktermékekkel (szalma, kukoricaszár, stb.) a hasznosítást az energia ültetvények preferálása helyett (energiafű, fásszárúak)! Itt is fontos tényezők: víztartalom, térfogat, szállíthatóság és szállítási költség.

Lényeges a felhasználáskori víztartalom: **zölden** vagy **szárítva!**

- zölden: legjobb hatásfokú, legjobban környezetkímélő
 - **legeltetés:** a legjobb megoldás (lenne mindenhol!)
 - silózás: növekvő arányban, új technológiák terjednek!
 - komposztálás: mg-i tápanyag-utánpótláshoz (helyi megoldás, egy helyre szállítani, aprítani és keverni szükséges, kijuttatása költséges)
- szárítva: hozzáadott energia több (még természetes szárításánál is: gépi mozgatás, beszállítás, raktározás fontos kérdés!)
 - bálázás → manipulálni kell (kis-nagy bála, eltérő géppark és felhasználhatóság, növekvő szállítási költségek), takarmány, alom (korlátozott, lokális igény), gombakomposzt (korlátozott), fűtőanyag (jellemzően saját felhasználásra: égetésre), energiatermelés (jellemzően saját felhasználásra: biogáz), ipari alapanyag (cellulóz)
 - aprítás: helyben szétszórva (mulcsozás, fásszárú aprítógépek) és hatása kutatást igényel!, kertészeti-szőlészeti felhasználás talajtakarásra (szállítási költség!)
 - aprítás és pelletálás → könnyebb tárolni, saját felhasználásra, de főleg piaci alapon fűtőanyag: új utakat kell keresni ebben (egyéb helyi zöld energiák bekapcsolása, kötőanyagok a pelletáláshoz: törköly!, fenyőapríték!)
 - helyben elégetés: sok tudományos kérdés! nehezen magyarázható rossz példa a lakosság felé!

JELLENLEG: DIVAT-témakör rendkívül hiányos alapokkal!

JÖVŐBELI CÉL:

- ✓ egyértelmű természetvédelmi cél legyen hozzá!
- ✓ konkrét igény jelentkezzen a biomasszára!
- ✓ kutatási eredmények álljanak rendelkezésre a „teljes kört” illetően!
- ✓ megfelelő, kipróbált technológia álljon rendelkezésre!

10. TÉMAKÖR: Természetvédelmi kezelés finanszírozása

Felvetések: „Az agrár-környezetvédelmi és a természetvédelmi kezelések kapcsolatának jövője”, „Támogatási formák tekintetében tisztánlátás”, „Gazdasági fenntarthatóság; LEADER+”, „Kezelések, FVM, botanika, zoológia”, „Biogazdálkodás és gyepgazdálkodás”, „Kezelés gazdasági hátterének áttekintése”, „Kezelési módok – gazdálkodói szempontok; támogatások?”

TERMÉSZETVÉDELMI KEZELÉS FINANSZÍROZÁSA

Javaslatok:

↑ = növekedése várható ↓ = csökkenése várható ⇔ = lényegesen nem változik

M = magán gazdálkodók lehetősége **Á** = állami természetvédelem (NPI) lehetősége

Minden kezelésnek minősül!

Finanszírozás kell minden kezeléshez!

FINANSZÍROZÁS FORRÁSAI A JÖVŐBEN

TÁMOGATÁS

költségvetés (NPI) ↓ **Á**

földalapú agrártámogatás (SAPS, 2009-ig) ↑ **M Á**
függő) ↓ ⇒ **Á M**

farmalapú agrártámogatás (SPS, 2009-től) ↑? **M Á**

Natura2000 földalapú kompenzáció ↑ **M**

(gyep 2007.?, erdő 2008.?, vizes 2009.?, szántó nem lesz,
50 % állami tulajdon fölött nem jár)

PÁLYÁZAT

agrár-környezetgazdálkodás (AKG) ⇒ **M Á**

kedvezőtlen adottságú térség (KAT) ↑ **M Á**

LIFE+ (5 év?) ? **Á**

KEOP (2013-ig) ⇒ **Á M**

ROP (2013-ig) ? **M Á**

INTERREG ⇒ **M Á**

K+F (2010-ig) ⇒ **Á**

EMVA (2007-2013, intézkedés függő) ⇒ ↑ **M Á**

alapítványi források ? **Á**

külföldi alapok ? **Á**

BEVÉTEL

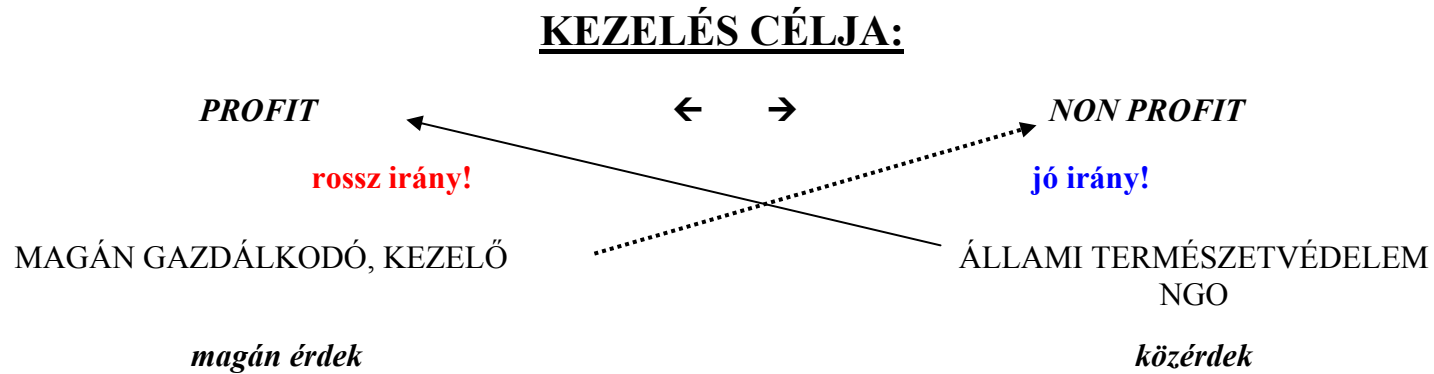
bemutató (NPI függő) ↑ ↓ ⇒ **Á**

haszonbérlet (adó-vevő, NPI

szakértés ↑ **Á**

szaktanácsadás ↑ **Á**

termék ↑ **Á M**

ÁLLAMI TERMÉSZETVÉDELEM (és NGO) CÉLJA LEHET A KEZELÉSEKKEL KAPCSOLATBAN:

- ✓ információt nyújt
- ✓ szaktanácsot nyújt
- ✓ példát mutat
- ✓ ajánlást tesz
- ✓ integrál
- ✓ tervez, szakért
- ✓ monitoroz

NPI ≠ ÁG (ZRT)

→ helyette:

- ✓ állami kifizetés növelése (a kezelések költségeire)
- ✓ bemutatás
- ✓ haszonbérlet
- ✓ szakértés, szaktanácsadás
- ✓ termék

A MŰHELYMUNKA ÉRTÉKELÉSE

Az értékelést a résztvevők 1-10-es skálán végezték. 1: nem értékelhető; 10: kiváló.

A számok az átlagolt értékek.

A program előkészítése: 7,1

A program szerkezete: 7,3

A program résztvevői: 9,3

A program moderátora: 7,2

A tapasztalatcserében hozzáadott értékem: 5,7

A tapasztalatcseréből kapott értékek: 7,1

A program hasznosíthatósága saját szervezetemben: 6,4

A program hasznosítása a kezelés ügyének előmozdításában: 6,2

Kiadta: Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület Természetvédelmi Tanácsadó Szolgálat, a „Pannon gyepék élőhelykezelése” című LIFE-Nature projekt keretében

Felelős kiadó: Halmos Gergő

Szerkesztette: MME Természetvédelmi Tanácsadó Szolgálat

Példányszám: 160 db.

Megjelenés éve: 2007.

Támogató: Az EU LIFE-Nature alapja

Nyomdai munka: Garamond Kiadványszerkesztő Stúdió
3300 Eger, Vörösmarty u. 89.